

QUADERNS DE PREHISTÒRIA I ARQUEOLOGIA DE CASTELLÓ

VOLUM 37

Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques

2019

Publicació periòdica anual del Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques (SIAP)
S'intercanvia amb altres publicacions semblants d'Arqueologia, Prehistòria i Història Antiga.

Periodic publication of the Archaeological and Prehistoric Research Service.
It interchanges with others similar publications of Archaeology, Prehistory and Ancient History.

Edita

SIAP

Servei de Publicacions

Diputació de Castelló

Director

Arturo Oliver Foix

Secretariat de redacció

Gustau Aguilera Arzo

Consell de redacció

Empar Barrachina Ibáñez

Ferrán Falomir Granell

Josep Casabó Bernad

Pau Conde Boyer

Informació i intercanvi (information & interchange)

Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques

Edifici Museu

Av. Germans Bou, 28

E-12003 Castelló de la Plana

arqueologia@dipcas.es

Repositoris digitals

repositori.uji.es

dialnet.unirioja.es

Disseny coberta

Antonio Bernat Callao

Imprimeix

Cromavite-Servicios Gráficos • José Carlos Latorre

ISSN

1137.0793

Dipòsit legal

CS•170-95

SUMARI

	<u>Pàgs.</u>
E.BARRACHINA, B. AGUSTÍ, M. BURDEUS. El Periquité de Cortes d'Arenós. Una nova necròpolis tumular de l'Alt Millars (Castelló)	5
P. MEDINA, E.BARRACHINA, P. TOMÁS. La Leguna de Cortes de Arenoso a través de les prospeccions del SIAP: aproximació a la dinàmica històrica d'un espai de muntanya	25
P. MEDINA, F. FALOMIR, G. AGUILELLA. Emprems de fibres tèxtils en context islàmic emiral al Tossal de la Vila (la Serra d'en Galceran, Castelló). Anàlisi a través de tècniques digitals de baix cost: <i>Reflectance Transformation Imaging i Morphological Residual Model</i>	39
A. OLIVER. La Ilercavonia: argumentos desde el silencio	45
A. VICIACH, M. L. ROVIRA. Avanç de les darreres campanyes d'excavació arqueològica al poblat de Sant Josep de la Vall d'Uixó (Plana Baixa)	63
V. ALBELDA. Ruaya (València): los iberos al otro lado del Túria	81
J. ALFONSO, F. LÓPEZ, S. DELAPORTE, A. MIGUÉLEZ. Una necròpolis ibèrica de finals del segle VI aC en el Camí de Vinamargo (Castelló de la Plana)	99
G. CLAUSELL, P. GARCÍA, G. PASCUAL. Lienzos de murallas romano-republicanas de <i>opus siliceum</i> en el Torrelló del Boverot (Almassora, Castelló)	113
C. FALOMIR, J. ALFONSO, A. MIGUÉLEZ. El vidre circular hemisfèric de la vil·la romana de Vinamargo, Castelló	127
P. MEDINA, J. BENEDITO, J. M. MELCHOR. El paisaje funerario en el yacimiento romano de Santa (l'Alcora, Castellón). Lectura de un probable monumento funerario	133
R. JÁRREGA. La Vía Augusta no es un topónimo. Aproximación a la organización territorial del Este de Hispania en época de Augusto.....	143
J. M. MELCHOR, J. BENEDITO, S. LLIDÓ, J. A. SANCHIS, J. A. MADRID. Estudio arqueológico y antropológico de los restos humanos de la Cueva Honda de Cirat (Castellón).....	169
S. SELMA. La primitiva església de Santa Maria de Peníscola. Troballes arqueològiques i evolució històrica	179
P. GARCÍA, J. PALMER, V. ROYO, Y. CARRIÓN, A. GARCÍA, J. A. RUIZ, C. REAL, M. VALLS, G. PÉREZ. Un exemple de fortificació cristiana de nova planta del segle XIII: Portell de Morella	191
Resum de les activitats del Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques a l'any 2018	215
Normas de colaboración	223

Avanç de les darreres campanyes d'excavació arqueològica al poblat de Sant Josep de la Vall d'Uixó (Plana Baixa)

Anna Viciach i Safont*
María Luisa Rovira Gomar**

Resum

En aquest article exposarem els treballs arqueològics portats a terme les darreres campanyes dels anys 2014, 2016 i 2019 al poblat de Sant Josep. En les quals s'ha ampliat la superfície excavada als anys 70 del segle XX. La qual cosa ens ha permès constatar l'existència d'un poblat ibèric fortificat amb una trama urbana organitzada a partir de la muralla. Amb un urbanisme caracteritzat pel traçat d'espais de circulació entre la muralla i les edificacions internes. A més a més s'han documentat una sèrie d'estructures que relacionem amb la darrera fase d'ocupació del jaciment, de cronologia tardo-romana, segles IV i V.

Paraules clau: Poblat, cultura ibèrica, tardo-romà, muralla, torres.

Abstract

In this article, we will present the archaeological works carried out during the last campaigns from the years 2014, 2016 and 2019 at Sant Josep's settlement, in which the excavated surface in the 70s of the 20th century has been extended. As a result, we can confirm the existence of an Iberian fortified settlement along with an urban area organized from the village wall inside. With an urban planning characterized by the design of the layout of spaces for free movement between the wall and the inside buildings. Furthermore, we provide documentary evidence of structures which we relate to the last stage of settlement occupation, which dates back to the Late Roman, 4th and 5th centuries.

Keywords: settlement, Iberian culture, Late Roman, wall, towers.

INTRODUCCIÓ

El poblat de Sant Josep es troba al terme municipal de La Vall d'Uixó, sobre al tossal o muntanyeta de Sant Josep (fig. 1), al marge esquerre del riu de Sant Josep, just a l'eixida d'aquest riu des de la serra d'Espadà a la vall on trobem la ciutat.

La muntanyeta de Sant Josep presenta una altitud de 169 m, una forma de con ovalat amb els vessants irregulars. A l'oest trobem una forta pendent, on aflora la roca mare, al sud veiem un cingle, a l'est la pendent és relativament suau, on es conserven els bancals construïts per al conreu de garroferes i oliveres. Només la zona nord està unida

al vessant sud de l'Alteró de Sumet. Mentre que els vessants oest, sud i est queden exempts, envoltats per la vall del riu.

Actualment ens trobem amb un espai molt urbanitzat, però fins als anys 50 del s.XX l'activitat que marcava el territori era l'agricultura de secà als vessants dels tossals i de regadiu a la vall del riu, sobretot al voltant de les séquies que canalitzaven l'aigua des de la Font de Sant Josep.

Hi ha evidències del coneixement del jaciment des de principis de s.XX (García, 1928: 143), però no és fins als anys 70 d'aquest segle quan comencen les excavacions arqueològiques. La primera de les quals es va portar a terme l'any 1974,

* Professional autònoma. annaviciach@gmail.com

** Museu Arqueològic Municipal de la Vall d'Uixó. mlrovira@lavallduixo.es

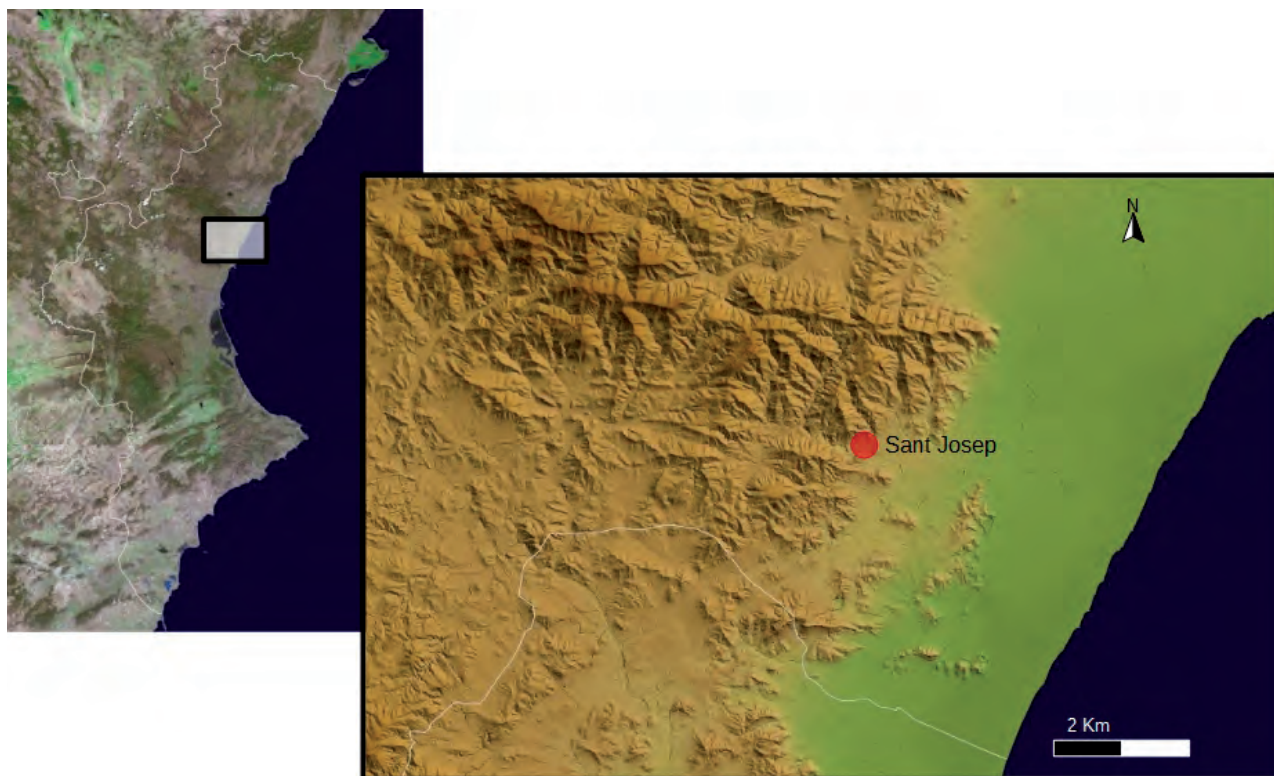

Figura 1. Localització del poblat de Sant Josep (icv.gva.es).

sota la direcció de Francesc Gusi des del Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques de la Diputació de Castelló. La segona campanya es va executar els anys 1975 i 1976, en aquest cas dirigides per l'arqueòloga Montserrat Brugal.

En aquesta campanya es va excavar una àrea d'uns 400 m², en la que es va documentar una part del sistema defensiu del poblat així com de la trama urbana. El sistema defensiu està format per dues torres avançades de planta quadrangular. La torre A situada a l'extrem NE de l'àrea excavadada i la torre B que es troba al SE (fig. 2).

Entre aquestes torres s'estén un tram de muralla de 16,75 m de longitud, amb una orientació N-S, que tanca aquesta zona del poblat. S'assenyala que al sud de la torre B la muralla es trenca per a construir les cases del sector sud, en les quals s'observa un carrer central que finalitza amb unes escales. La continuació d'aquest carrer en direcció nord sembla un camí de ronda sobre la muralla (Rosas, 1991).

Pel que fa a la cronologia es planteja la hipòtesi de que la planificació de la muralla i de les habitacions interiors es fa de forma conjunta, o en un moment pròxim, on la muralla treballa com a part de fonamentació de les habitacions aprofitant-la com a terrassa. Segons l'estudi de materials es proposa

una cronologia entre les segles V i IV ANE (Rosas, 1991).

Pel que fa a l'urbanisme de l'interior del recinte emmurallat es van identificar alguns departaments amb diferents fases constructives.

Però també apareixen altres a l'exterior del sistema defensiu que es pensa que es construeixen en una fase posterior a l'ocupació ibèrica, aprofitant les estructures existents. Aquesta moment es data entre mitjans del s. II ANE i mitjans del s. I ANE, relacionant-se ja amb el procés de romanització, donada la seua coincidència amb l'inici a mitjans del s. II aC. de la vida en la Vila romana de la Vall d'Uixó (Rosas, 1994: 159).

L'estudi dels materials de les excavacions dels anys 70 parlen de l'existència de diferents fases d'ocupació del jaciment; una del Ferro Antic, altra d'època ibèrica, continuant amb l'època romana, amb dos moments, un al segle III i un altre entre els segles IV i V.

Gràcies a l'anàlisi de les restes estructurals conservades al jaciment i les aportacions de les noves campanyes d'excavació hem pogut constatar l'existència de diferents fases constructives. Respecte a la cronologia d'aquestes fases, ara per ara, només podem relacionar-les amb la fase ibèrica i la tardo-romana.

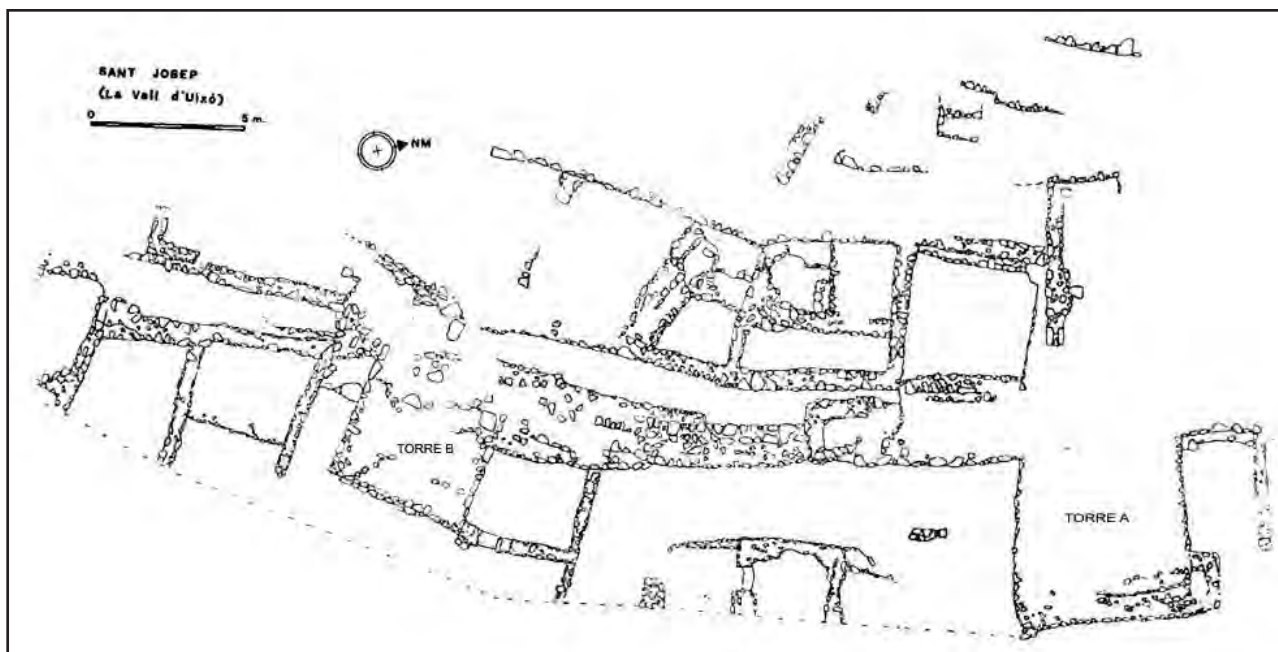

Figura 2. Planimetria de l'àrea excavada en la campanya del 1975-1976 (Arxiu SIAP).

LA CAMPANYA DEL 2014

L'any 2006 s'inicia una nova fase d'intervencions al poblat de Sant Josep, a iniciativa de l'Ajuntament de La Vall d'Uixó amb l'objectiu de la posada en valor del jaciment. En la primera fase executada aquest mateix any es va portar a terme la urbanització de l'accés, l'adequació d'un recorregut accessible interior i la creació d'un mirador, a més a més de diferents tasques de neteja del jaciment.

En la campanya del 2014 es van documentar les restes conservades al jaciment per a començar amb els treballs de conservació - restauració de les estructures defensives d'època ibèrica, és a dir, el tram de muralla excavat i les dues torres.

Els objectius eren la conservació de les restes per evitar que continuara el procés de degradació que estaven patint des dels anys 70 ja que varen quedar exposades a l'acció dels agents d'alteració atmosfèrics després de les excavacions.

I per altra banda facilitar la lectura del poblat al públic com a pas indispensable per la museïtzació de les restes (Viciach, Rovira, 2018).

LA CAMPANYA DEL 2016

Durant la campanya del 2016, es va ampliar la zona d'excavació cap al nord obrint una rasa d'uns tres metres d'amplària per 18 m de llargària. En aquesta àrea es van documentar diferents estructures, com per exemple la continuació cap al

nord del mur (UC. 2001) de la muralla est que acaba en un possible accés que es comunica amb el carrer 1. Aquest carrer discorre en paral·lel a la muralla. A l'extrem nord l'espai es tanca amb 2 departaments, el 12 situat a l'est i el 14 a l'oest. Més al nord trobem un altre tram de muralla amb un traçat en direcció SE-NW.

Per altra banda es va acabar d'excavar el departament 1, del sector 1. Aquest departament presentava problemes d'interpretació doncs estaven a la vista estructures de diferents fases constructives. A més a més hi havia algunes zones sense excavar i alterades per un gran orifici d'una excavació clandestina.

Continuant amb els treballs de museïtzació iniciats en la campanya del 2014 es van consolidar les estructures constructives i es van portar a terme diferents tasques com la substitució de la tanca metàl·lica o la preparació d'un pas de circulació per a les visites.

LA CAMPANYA DEL 2019

En la campanya del 2019 s'ha continuat excavant la zona que es va començar l'any 2016, ampliant cap al nord i cap a l'oest, una superfície d'uns 200 m². Açò ens ha permès documentar una nova zona del poblat separada en 2 espais pel mur UC. 2059 que hem identificat com el tram de muralla que tancaria el poblat ibèric pel vessant nord.

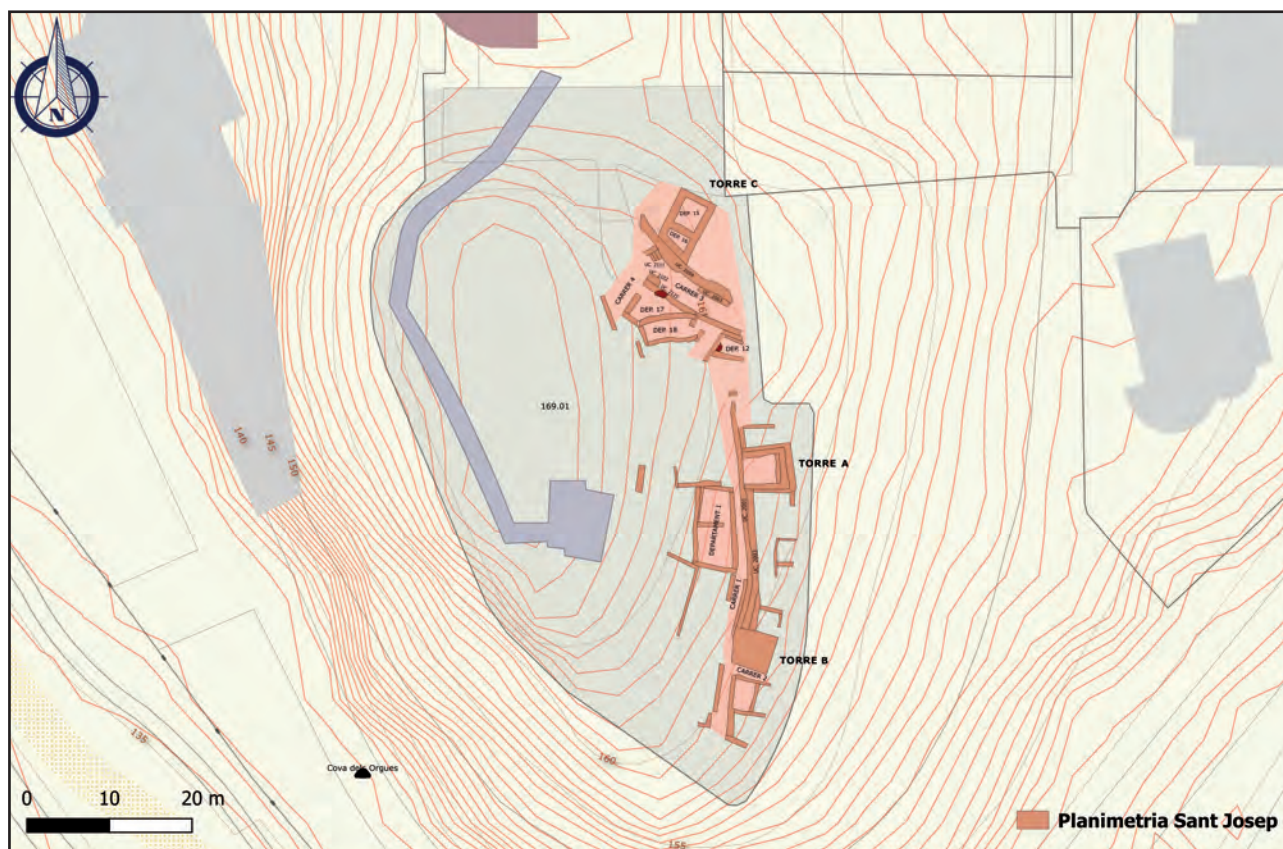

Figura 3. Planimetria del poblat de Sant Josep 2019 (Manuel Burdeus).

A l'exterior de la muralla trobem una torre, que anomenem torre C, mentre que a l'interior discorre un espai de circulació en paral·lel al mur UC. 2059, com ja passava en la muralla est, així com un altre departament, el 17.

A més a més destaquem la troballa d'estructures vinculades a la fase d'ocupació tardo-romana, concretament un forn metal·lúrgic i un departament, el 18.

Com en els anys anteriors es realitza la intervenció de conservació – restauració de les restes conservades *in situ*. Pel que fa al procés de museïtzació s'instal·la una passarel·la de taulons de fusta per facilitar l'accessibilitat al jaciment i es renovaran els cartells informatius situats a la passarel·la, ampliant el nombre de cartells a l'interior del poblat per millorar la interpretació de les restes.

EL POBLAT IBÈRIC

Es tracta d'un poblat de reduïdes dimensions que ocupa una extensió d'uns 3300 m², encara que l'ocupació ibèrica seria més extensa ja que pensem que no es limitaria al poblat. Cal tindre en compte que ens trobem sobre el complex càrstic anomenat

les Coves de Sant Josep on hi ha evidències d'ocupació en època ibèrica, com per exemple a la Cova de Can Ballester (Gusi, Olària, 1979) (Machause, 2017) o a la dels Orgues (Oliver, 2010) (Machause, 2017).

El poblat es localitza a la part superior del tossal, estenent-se pel vessant est (fig. 3). El conjunt més important de ceràmica que apareix en tot el jaciment és el corresponent al repertori ibèric. Amb formes que ens donen un ample ventall cronològic que va des de l'Ibèric Antic a l'Ibèric Tardà (Viciach, Rovira, 2018).

Respecte a les ceràmiques d'importació, el percentatge és molt reduït, el conjunt més importat es correspon al trobat en les campanyes antigues. Aquests materials van ser estudiats per Manuel Rosas, qui assenyala que la major part dels fragments procedeixen de l'exterior de la muralla, i pensa que es trobarien en posició secundària, en nivells de rebliment (Rosas, 1994: 169) la qual cosa implica un alt grau de fragmentació. Aquest autor observa l'existència d'una continuïtat en la presència de materials des de la segona meitat del s.VI ANE fins la segona meitat del s.III ANE (Rosas, 1994).

Figura 4. Parament exterior del tram de muralla est (UC. 2003) des del NE..

Rosas diferencia el grup de ceràmiques gregues de les campanianes. Les ceràmiques gregues les separa en 3 conjunts. En primer lloc destaca l'alt percentatge de representació de les peces més antigues que data entre el 550/530 i el 480 ANE amb una copa jònica i altres copes de figures negres i àtiques (Rosas, 1994: 170).

En segon terme, del s. V ANE destaca la presència de la forma Lamboglia 42A, mentre que per acabar al s. IV - III ANE apareixen diferents formes, algunes amb l'estil de figures roges (Rosas, 1994: 161).

Dels fragments de Campaniana B estudiats per Ferran Arasa, cal fer referència al peu d'un bol de la forma F2540 que representa una màscara, així com un fragment d'una copa de producció tardana de la forma Lamboglia 1. A més a més afegeix una base d'una peça d'imitació eivissenca de campaniana A, amb una palmeta impresa, possiblement de la forma Lamboglia 28 (Arasa, 2001: 122).

Aquest autor afegeix al seu estudi 3 vores d'àmfora del tipus Dressel 1A i un fragment d'ansa amb segell grec amb el nom ΠΠΠΡ (retro). A més a més hi ha dos fragments d'àmfora púnica del tipus C i un del tipus C2 (Arasa, 2001: 122).

Segons l'estudi de Ferran Arasa, aquest conjunt de ceràmiques es correspon majoritàriament a produccions del s. II ANE (Arasa, 2001: 124).

EL SISTEMA DEFENSIU

El sistema defensiu del poblat de Sant Josep està format per una muralla reforçada en diferents punts amb torres.

La muralla

Fins ara s'han documentat dos trams de muralla, el primer que tanca el vessant est del tossal està formada per un mur de maçoneria, que conserva una longitud de 25,19 m i un espessor d'uns 0,60 m. Aquest mur arrenca des de la cara nord de la torre B, situada a l'extrem SE en direcció nord, arriba fins un punt situat al nord de la torre, ací queda interrompuda en un possible accés (fig. 3).

Aquesta muralla presenta diferents fases constructives definides a partir del mur (UC. 2001) que traça tot el recorregut. Es realitzen ampliacions i reformes, que suposen un reforçament de la línia de muralla. Les ampliacions es fan sobretot a l'espai

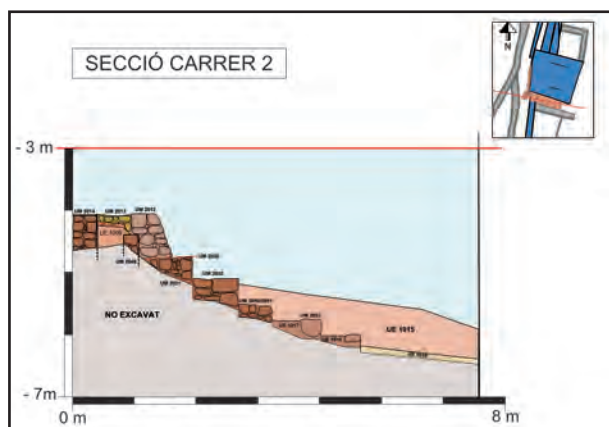

Figura 5. Secció del carrer 2 (Neus Arquer).

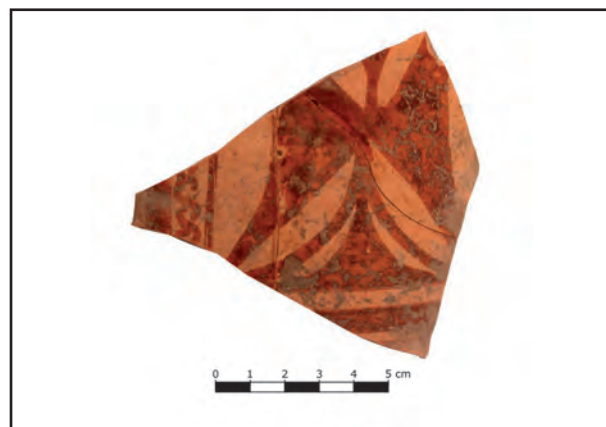

Figura 6. kalathos NI. 857, UE. 1015.

entre les dues torres, adossant línies paral·leles de murs de maçoneria com la UC. 2003 (fig. 4) a la cara exterior del mur UC. 2001.

A l'espai situat al sud de la torre B, hem documentat una reforma de l'espai que suposa l'amortització de la muralla per construir una sèrie de departaments. Posteriorment s'obri un espai de circulació gràcies a la construcció d'unes escales, que hem anomenat carrer 2 que transcorre per la cara sud d'aquesta torre (fig. 5), obrint un accés menut a l'interior del recinte emmurallat.

Sobre aquestes escales hem documentat un nivell d'abandonament (UE. 1015) on han aparegut gran quantitat de peces ceràmiques d'època ibèrica, algunes fragmentades *in situ*. De la classe A, se-

gons l'assaig tipològic de Consuelo Mata i Helena Bonet (Mata, Bonet, 1992) apareixen: àmfores amb el muscle arrodonit, amb el llavi engreixat, un amb ressalt interior (A.I.1.2); tenalles sense muscle amb la vora ixent, el llavi motllurat i coll indicat (A.I.2.2.1.); tenalletes sense muscle amb la vora ixent, llavi motllurat i coll indicat (A.II.2.2.1.); i un lebes (A.II.6) amb decoració geomètrica pintada a base de teuladetes, arcs i cercles concèntrics.

També trobem tres *kalathoi* (A.II.7.1.) dos amb la vora d'ala plana. Els tres presenten decoració pintada, un sobre la vora, amb una primera franja de triangles, de color marró fosc i una línia recta i una altra ondulada de color marró rogenc. Destaquem el *kalathos* NI. 857 (fig. 6) amb decoració composta per

Figura 7. Cara NNE del tram de muralla nord (UC. 2056).

un motiu central envoltat per una sanefa d'esses entre una línia i una banda. El motiu central representa un conjunt de quatre triangles, els laterals del triangle inferior està envoltat per una línia corba i és d'unes dimensions més reduïdes que els laterals, el superior no es conserva. Els triangles convergeixen en un punt central. Segons l'estudi realitzat per Mercedes Fuentes sobre decoracions complexes al Baix Aragó, es tracta d'una esquematització d'una flor representada en vista zenital. Aquesta autora documenta un motiu molt semblant al de Sant Josep en un *kalathos* del Cabezo de Alcalá (Azaila), datat entre el s. II ANE i el s. I ANE (Fuentes, 2018:180).

De les altres formes que han aparegut podem destacar un caliciforme amb la vora ixent i el llavi apuntat (A.III.4.), amb decoració de triangles a l'interior de la vora. També trobem cinc plats, un del tipus A.III.8.1, amb carena; un altre del tipus A.III.8.2., amb la vora recta i el llavi arrodonit; i un bol (A.III.9). Del grup IV hem identificat un fragment d'un ungüentari de cos globular (A.IV.2.1.) i del grup V, un *pondus* paral-lelepipèdic. Així com diferents olles de ceràmica de la classe B tipus 1.2., amb la vora ixent i el llavi subtriangular.

Amb aquests elements pensem que aquest conjunt pot correspondre al s.III ANE amb alguns elements que poden arribar fins al s. II ANE.

La cara nord de l'assentament està protegida per un altre tram de muralla, UC. 2059 (fig. 7), en el qual s'utilitza la mateixa tècnica constructiva que l'anterior, té una amplària d'1,2 m. Aquest mur presenta una orientació SSE-NNO. Conserva una longitud de 14,6 m, però cal tindre en compte que està tallat pels dos extrems a causa de l'excavació mecànica per obrir accessos al tossal. Possiblement l'alçat d'aquest mur estaria compost per atovons travats amb terra groga, ja que a l'enderroc del carrer 3 s'han localitzat gran quantitat d'aquests materials (fig. 15) que poden procedir del departament 17 i d'aquest mur.

La falta de connexió entre el tram de muralla nord i l'est, així com la diferència en l'orientació del traçat pot deures a un trencament per l'existència d'un accés des del vessant est. Però no s'ha pogut vore per la pèrdua de les estructures de l'extrem est. En aquesta àrea, a causa d'un rebaix del terreny efectuat en època contemporània, s'han perdut els nivells arqueològics.

Els vessants oest i sud presenten majors dificultats d'accessibilitat, especialment el sud amb l'existència d'un cingle. Però l'observació de les línies de murs visibles, ens fan pensar en la possibilitat de que tot el perímetre del poblat estiguera emmurallat, la qual cosa haurem d'investigar en futures intervencions.

Les torres

En l'àrea excavada s'han documentat dues torres al vessant est i dues al nord, les quatre es troben a l'exterior de la muralla i presenten una planta rectangular, però cadascuna té unes característiques diferents. Començarem la descripció per la torre B situada a l'extrem SE del poblat, continuant per la torre A que es troba a l'est i les torres C i D, al nord.

La torre B

La torre B situada a l'extrem SE del poblat és la primera construcció del sistema defensiu, doncs els murs de la muralla s'adossen a les cares exteriors, tenint aquesta accés directe des de l'interior del poblat, no com les altres que s'adossen a la cara exterior de la muralla. Presenta unes dimensions de 5,10 x 4,65 x 5,64 x 4,41 m. Es tracta d'una torre massissa delimitada per un perímetre exterior fet amb murs de maçoneria amb línies homogènies i pedres rectangulars que donen un acabat més acurat que la resta de construccions en que s'utilitzen blocs irregulars.

D'aquesta torre, només es conserva el basament, per la qual cosa no podem establir si es tracta d'una torre massissa, com les que es troben en jaciments com La Carència de Torís (Martos, 2013: 148) o bé només s'ha conservat la base d'anivellament per adaptar-se al desnivell de la roca amb un farcit fins aconseguir una cota uniforme per començar a alçar els murs, com hem observat en altres edificis del poblat, per exemple el departament 17.

A la unitat estratigràfica excavada a l'interior de la torre B s'han documentat pocs materials, només alguns fragments de ceràmica de la classe A, la major part sense forma, contem amb dues tenalles sense muscle amb la vora ixent, el llavi molturat, una amb el coll indicat (A.1.2.2.1.) i l'altra amb el coll destacat (A.1.2.2.2.) La resta de fragments corresponen a peces de la classe B, sense forma. Amb aquestes elements és difícil establir una cronologia encara que podem parlar, a grans trets, d'un conjunt de l'Ibèric Ple.

Per datar la construcció de la torre B caldrà tindre en compte el sondeig excavat al carrer 1 a l'extrem SO de la torre. En aquest sondeig hem documentat diferents nivells de pavimentació. Sobre el paviment localitzat a la part inferior del sondeig hem documentat un estrat (UE. 1009) amb un conjunt de materials caracteritzats per l'absència de ceràmica de la classe B, la presència de ceràmica a mà (fig. 8.1 i 8.2) amb olles i gerres. Respecte a la ceràmica de la classe A contem amb una àmfora amb el mus-

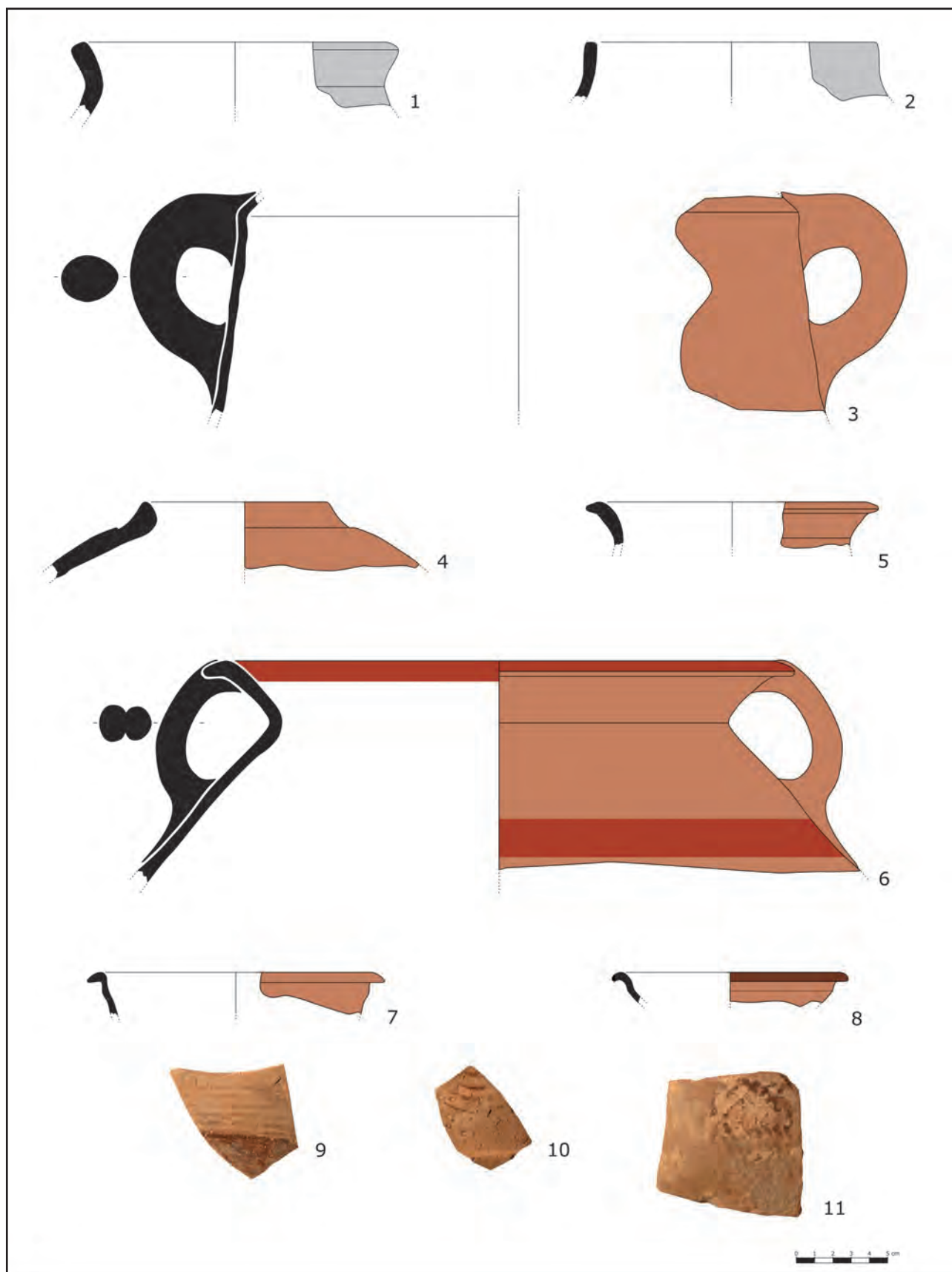

Figura 8. Ceràmica de la UE. 1009, carrer 1.

cle carenat, tipus A.I.1.1.1. produccions derivades de les fenícies occidentals, amb una cronologia que oscil·la entre el s.VI i el IV ANE (Mata, Bonet, 1992: 124) (fig. 8.3).

A més a més de vàries tenalles, la millor conservada amb la vora ixent, el llavi subtriangular, el coll destacat, troncocònic i anses geminades, decorada amb bandes horitzontals (fig. 8.6), forma A.I.2.2.2. Aquests recipients imiten a les formes fenícies, són típics de nivells protoibèrics o ibèrics antics, amb una cronologia centrada en el s. VI ANE amb poques perduracions posteriors (Mata, Bonet, 1992: 126).

També s'han documentat alguns plats menuts amb les vores ixents i els llavis subtriangulars (fig. 8.7) o pendents (fig. 7.8) de la forma A.III.8.1., aquesta forma presenta una cronologia que comprén tota la cultura ibèrica (Bonet, Mata, 1992: 134). Les formes més semblants a aquest conjunt les trobem en contextos del segle VI - V ANE, com per exemple la necròpolis de La Solivella d'Alcalà de Xivert (Mata, Bonet, 1991: 159), *La Seña de Villar del Arzobispo* (Bonet, Mata, 1997: 34), del nivell IIB de L'abric de les Cinc d'Almenara (Junyent et al. 1983: 385). Aquest conjunt presenta característiques semblants al nivell Orlell III de la Punta d'Orlell de La Vall

d'Uixó, datats entre mitjans del segle VI i el darrer quart del s. V ANE (García, 1997: 28).

Les decoracions són exclusivament geomètriques sobretot trobem bandes i línies horitzontals (figura 8.9), línies verticals ondulades (fig. 8.11), que apareixen a mitjans del s.VI ANE (Oliver, 1997: 13), alguns cercles concèntrics (fig. 8.10) que Oliver ja situa a partir del s.V ANE (Oliver, 1997: 16).

Aquest conjunt de ceràmica ibèrica es pot vincular als repertoris que van de mitjans del s. VI ANE al s. V ANE, per la qual cosa no descartem la possibilitat de que la torre B es construïra en aquest moment i estiguera en ús fins el moment d'abandonament del poblament ibèric.

La torre A

La torre A se situa 17 m al nord de la torre B. Aquesta torre està feta en una fase constructiva posterior a la muralla (UE. 2001) doncs s'adossa a la cara est d'aquest mur. Té una planta rectangular i observem l'existència de diferents reformes, que afecten a la torre i a la pròpia muralla. (Viciach, Rovira, 2018). Pel que fa a la torre en primer lloc es construeix un mur de maçoneria que delimita el perímetre amb unes dimensions de 5,2 x 5,1 m, però

Figura 9. Torre B durant el procés de conservació – restauració, des de l'extrem NE.

posteriorment aquest mur s'envolta per un altre, augmentant les dimensions de la torre a 5,5 x 6,11 m, reforçant especialment el mur de tancament est (fig. 9). A l'interior de la torre s'ha documentat una banqueta adossada al mur de tancament est.

En aquest cas, ens trobem amb una torre amb l'interior buit. Al poblat de La Lloma Comuna de Castellfort trobem una torre que presenta unes característiques semblants, encara que en aquest cas es tracta d'una torre de planta ovalada, es construeix un primer parament, envoltat per un segon en una fase posterior, reforçant l'estructura de la torre (Cabanès et al. 2010: 29).

Només hem pogut excavar una part de l'enderroc compost principalment per argila que apareix a l'interior, possiblement es tracta de restes de materials constructius, com atovons, documentats en altres zones del jaciment.

En aquest enderroc (UE. 1002) possiblement barrejat amb aportacions de terra del vessant s'ha documentat gran quantitat de materials de diferent cronologia ja que trobem algunes peces que poden correspondre a l'ibèric antic i fins i tot al ferro antic, altres de l'ibèric ple així com alguns fragments de peces d'importació; tres fragments d'àmfora, un fragment de ceràmica campaniana, un fragment de llàntia i dos fragments sense forma de *Terra Sigillata*.

En properes campanyes continuarem amb l'excavació de l'interior d'aquesta torre per comprovar si es conserva el pis i el nivell d'ocupació, així com obtenir dades per datar les diferents fases constructives.

La torre C

La torre C es localitza a l'extrem nord de l'assentament, adossada a la cara nord del tram de muralla nord (fig. 7). Es tracta d'una torre de planta rectangular amb unes dimensions de 6,70 x 4,44 m

Figura 10. Escala UC. 2111, carrer 3.

que està compartimentada en dos espais. L'espai situat més al nord, departament 15, és de majors dimensions (9,6 m²) que el situat al sud, departament 16 amb 5,1 m² i poc d'espai útil, doncs a més a més trobem una banqueta de 0,92 m d'amplària adossada a la muralla.

Aquesta torre està molt arrasada a causa del continu aprofitament d'aquest espai des d'època ibèrica fins l'actualitat, la qual cosa ha comportat l'extracció dels blocs per construir altres edificis, fins i tot en el mateix espai. Ocasionalment la desaparició de part del mur de tancament est, la resta conserva tot el perímetre, però en algunes zones només queda una línia de blocs. El basament està fet amb pedres de grans dimensions, els murs són de maçoneria amb una amplària d'un metre.

El departament 15 és el més afectat pels processos erosius i no s'ha documentat el paviment. En canvi el departament 16, situat al sud, sí que conserva dos nivells de pavimentació el primer de terra xafada i l'inferior fet amb un enllosat.

Sobre el primer pis s'ha conservat un nivell d'abandonament (UE. 1087) amb taques negres amb carbons i restes de ceràmica ibèrica cremada, com àmfores i tenalletes, encara en procés de neteja i estudi. Aquest nivell presenta evidències d'un possible incendi, com també s'ha documentat a l'àrea excavada situada al sud de la muralla, podria haver suposat l'abandonament de la torre C.

Cal destacar l'existència a la zona interior del poblat, d'una escala (UE. 2111) adossada al sud del mur UC. 2059 que podria utilitzar-se per accedir a aquesta torre des del carrer 3 (fig. 10) o a la part d'un departament situat al recinte interior que no s'ha conservat.

La torre D

L'espai ocupat per la torre C, després de l'abandonament es reestructura i s'alça sobre

Figura 11. Torre D des de l'extrem NE.

aquesta la torre D molt més menuda, (fig. 11). Per a la construcció de la torre D s'aprofiten els materials constitutius de l'anterior.

Malauradament aquesta torre estava pràcticament a l'aire lliure i només s'ha conservat el mur de tancament est i part del mur de tancament nord, sense un nivell de pis ni d'ocupació la qual cosa dificulta la interpretació.

URBANISME

La distribució de l'espai a l'interior del poblat ve condicionada per la construcció del perímetre emmurallat, com ja s'ha fet referència anteriorment. Aquest espai es distribueix des del vessant est del tossal mitjançant un sistema d'aterrossament cap a la zona plana del cim. El desnivell és un altre factor determinant per l'establiment dels edificis i dels espais de circulació.

La tècnica d'aterrossament s'utilitza en altres jaciments ibèrics situats en vessant, com per exemple al tossal de Sant Miquel de Lliria (Bonet, 1995: 343).

Espais de circulació

Segons el que hem documentat en l'àrea excavada s'aprofiten les línies de la muralla per condicionar espais de circulació, aquesta característica es veu tant en el tram de muralla est, amb el carrer 1, com en el tram de muralla oest, amb el carrer 3. L'existència de camins de ronda també es pot veure en altres jaciments ibèrics com per exemple la Bastida de les Alcusses de Moixent (Bonet, Vives, 2011: 85).

Per altra banda s'ha documentat un altre espai de circulació situat a l'oest del departament 17 (carrer 4) per el qual pensem que s'accediria a la terrassa superior.

Per a la preparació dels espais de circulació observem l'ús de diferents tècniques, per exemple al carrer 1 i al 4 s'utilitza un enllosat com a paviment, mentre que al carrer 3 s'aprofita la mateixa roca mare que es va anivellant mitjançant l'ús de terra xafada. En les zones on hi ha un fort desnivell es construeixen escalons, com podem veure al carrer 2 i a l'extrem NO del carrer 3.

A l'est del carrer 4 trobem un fort desnivell que portaria a la terrassa superior. La neteja d'aquesta zona ens ha permès veure una sèrie d'escalons que pot ser donen accés a aquesta terrassa, encara que caldrà esperar a futures intervencions per realitzar l'excavació

Respecte al carrer 2, situat al sud de la torre B pel que s'accedeix a l'interior del recinte emmura-

llat, cal pensar que també podria tindre una funcionalitat de desaiguar l'aigua de pluja.

A l'extrem est del carrer 3 incrustades en el paviment de terra xafada han aparegut 3 lloses mitjaneres alineades col·locades al centre del carrer a una distància de més o menys un metre. Podrien correspondre a bases per a recolzar pals que podrien sostindre algun tipus de coberta

Els departaments

En paral·lel a les muralles, separats per aquests carrers ens trobem amb els edificis, pensem que es distribueixen de forma lineal en diferents terrasses.

Fins ara s'han trobat 2 departaments en bones condicions de conservació que ens han permet documentar les característiques fonamentals. El departament 1 situat a l'oest del carrer 1 i el departament 17, localitzat al sud del carrer 3, la resta de departaments estan mal conservats o no s'han acabat d'excavar.

Departament 1

El departament 1 presenta una planta rectangular, delimitada per murs de maçoneria, no s'ha documentat l'accés. Ocupa una superfície d'uns 25 m². Està compartimentat en dos espais separats per un mur d'atovons amb basament de maçoneria (fig. 12).

A l'espai situat al nord del departament (D.1.1) trobem una banquetta adossada al mur de tancament oest. Una altra estructura documentada és un orifici en el mur de tancament sud de reduïdes dimensions, situat al costat d'una llar de foc, que podria utilitzar-se per la ventilació i extracció del fum de l'interior del departament (D.1.2).

En els enderrocs d'aquest departament hem localitzat fragments dels recobriments dels murs fets

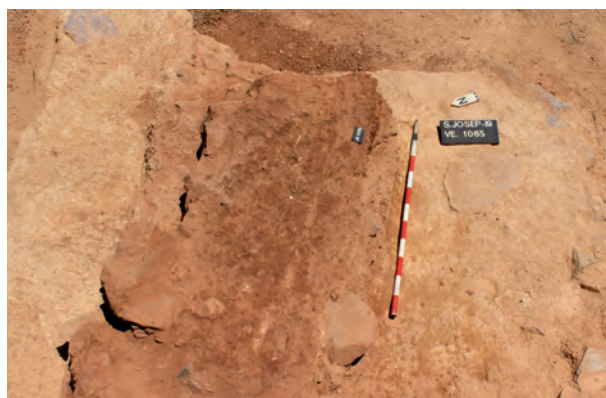

Figura 12. Mur d'atovons que compartimenta el departament 1.

Figura 13. Restes de pintura de calç localitzades al departament 1.

amb terra groga barrejada amb nòduls de calç i amb capes de pintura de calç sobre la superfície exterior (fig. 13).

El pis és de terra xafada encara que apareixen algunes llosetes disperses. Aquest departament es va excavar en la campanya del 1975 – 1976, es va documentar gran quantitat de material ceràmic. En la campanya del 2016, es van excavar les zones que quedaven, constatant l'existència d'un nivell d'abandonament amb moltes peces de ceràmica ibèrica.

Al D.1.1 en aquest nivell d'abandonament (UE. 1048) trobem gran quantitat de fragments corresponents a peces d'emmagatzematge com àmfores amb el muscle arrodonit (A.I.1.2.) i tenalletes sense muscle (A.II.2.2.) decorades amb bandes i línies horitzontals. Pel que fa al nivell d'abandonament del D.1.2, presenta unes característiques semblants, però cal afegir l'existència d'alguns plats amb la vora ixent (A.III.8.1). Aquest conjunt pot correspondre a l'ibèric Ple.

En aquest departament es va localitzar en la campanya del 1975 - 1976 una plaqueta de bronze decorada amb la tècnica del burinat amb un burí de punta circular, on es representa una figura antropomorfa d'un home amb la cara i els peus de perfil i el cos de front, amb els braços enlairats (fig. 14).

De la mà dreta ix una línia de punts que s'uneix a una representació vegetal, es tracta d'un motiu molt utilitzat en les decoracions pintades sobre vasos ceràmics que es pot identificar com una fulla cordiforme que podria correspondre a una fulla de sarsa o d'heura.

El doble puntejat de la figura pot indicar la vestimenta (Melchor et al. 2000). Va ser publicada

Figura 14. Plaqueta metàl·lica amb figura antropomorfa.

per José Manuel Melchor, Josep Benedito i Francesc Gusi donant-li una cronologia del s. III ANE (Melchor et al. 200: 192).

Departament 17

El departament 17 es localitza al sud del carrer 3. Presenta una planta rectangular amb orientació NO–SE. Ocupa una extensió de 25,5 m².

Per a solucionar el desnivell es construeix un basament fet amb un mur exterior de pedres travades amb terra amb un farcit interior de pedres sobre el que s'alcen els murs que delimiten l'espai. Aquests murs tenen una base de maçoneria i pensem que l'alçat estaria fet amb atovons, ja que han aparegut en gran quantitat a l'enderroc situat a l'interior del departament i sobre el carrer 3 (fig. 15).

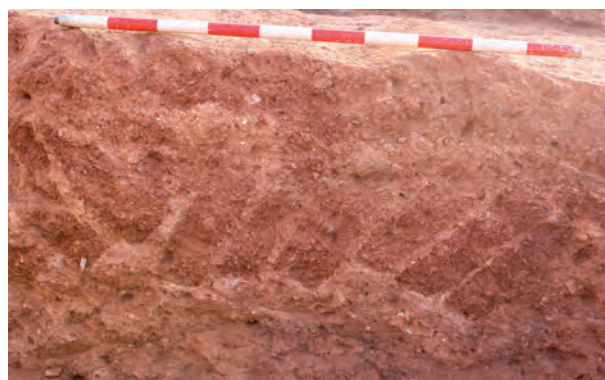

Figura 15. Atovons documentats a l'enderroc del carrer 3.

Figura 16. UE. 1106, carrer 3.

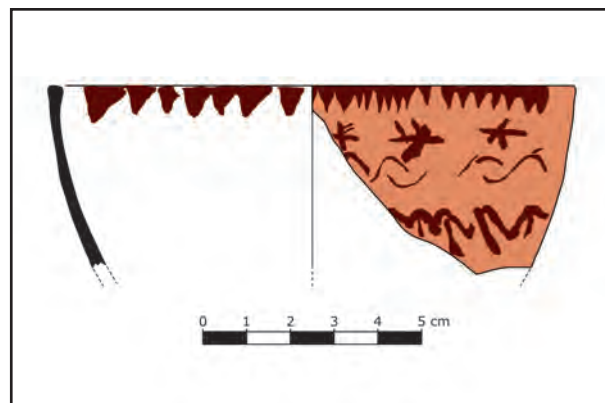

Figura 17. Bol NI. 1333, UE. 1040, carrer 3.

Aquests atovons presenten diferents dimensions i característiques, en general solen ser quadrangulars i tenen unes dimensions de més o menys 40 x 40 cm. La trava es fa amb una terra de color groguenc, igual que el recobriment dels murs i els pisos. Alguns atovons estan compostos per argila roja barrejada amb grava mentre altres presenten penjades d'elements vegetals.

L'accés al departament 17 es localitza a l'extrem NNO des del carrer 4. Adossat al mur de tancament NNE, al carrer 3 s'ha documentat una estructura (UC. 2102) de planta semicircular que podria correspondre al basament per un escala (fig. 16) per accedir a una planta superior o a la terrassa.

El pis és de terra xafada i sobre aquest s'ha localitzat un nivell d'abandonament (UE. 1098) amb gran quantitat de materials sobretot ceràmics amb àmfores, tenalles, tenalletes, *kalathoi*, plats i olles. Destaquem la presència d'una corbella de ferro. Aquest material presenta un alt grau de fragmentació i en molts casos trobem les pastes ceràmiques esmicolades, laminades i amb la superfície negra a causa de l'exposició a elevades temperatures.

A banda de la franja conservada amb estratigrafia a l'interior del departament 17 cal tindre en compte que gran part del contingut del departament apareix en l'enderroc situat al carrer 3, a causa de la caiguda del mur UE. 2103 cap a l'exterior. Pensem que gran part del gran conjunt de peces localitzades en aquest carrer podien estar recolzades en aquest mur o penjades.

En aquest enderroc UE. 1106 s'ha trobat una gran dispersió de materials la major part ceràmics. Apareixen peces de la classe A com àmfores, moltes de les quals es poden relacionar amb la forma 18 de la tipologia de Ribera, amb una cronologia de la segona meitat del s.III ANE (Ribera, Tsantini, 2008: 624). També hi ha tenalles, tenalletes, *kalathoi*, plats, bols, gerretes, caliciformes, pondus, fusaioles.

Igualment trobem gran quantitat de carbons i restes de cendra, que amb la gran quantitat de ceràmica cremada ens evidencia l'existència d'un incendi que va provocar la destrucció d'aquesta zona del jaciment. A més a més, cal fer referència a la presència d'un conjunt de peces de ceràmica campaniana.

En els estrats que podem assimilar a la UE. 1106, del sondeig excavat a l'extrem est del carrer la campanya del 2016 (UE. 1038, UE. 1040) van aparèixer materials de característiques semblants.

Destaquem el bol NI. 1333 (figura 17) amb una decoració geomètrica pintada de color marró rogenc, presenta una distribució en sèries horitzontals, la primera sota la vora està formada per una sèrie de triangles farcits de pintura, a la segona trobem 3 estrelles, a la tercera línia trobem una sèrie d'esses horitzontals de traçat molt fi, la quarta sèrie està re-

Figura 18. Figureta antropomorfa NI. 1347, UE. 1040, carrer 3.

Figura 19. Forn UE. 1045, departament 12.

presentada per una línia ondulada, de la part més alta de l'ona ix una línia recta vertical.

A la superfície interior trobem una sèrie de triangles escalens plens de pintura, amb el vèrtex a la part inferior, aquests són de majors dimensions que els representats a l'exterior. Aquesta forma correspon al tipus A.III.9, les autores consideren que és una producció tardana de l'ibèric ple avançat o de l'ibèric final (MATA, BONET, 1992: 134).

Una altra peça documentada a la UE. 1040 és la NI. 1347 (fig. 18), es tracta d'un fragment d'una figura antropomorfa de terra cuita que representa una dona, de característiques semblants a la documentada a les excavacions dels anys 70 i publicada per Arturo Oliver (Oliver, 2004).

En aquest cas només es conserva la part superior, corresponent als múscles i el cap. La cara està modelada, es pot observar el nas i els ulls, que estan pintats en forma de cercle amb pintura de color marró rogenc. Sobre el cap es representa un tocat cònic, en el que apareix un orifici realitzat abans de la cocció, fet per a penjar la peça.

Aquest tipus de representacions es troben en diferents jaciments ibèrics com per exemple el Tossal de les Forques de Borriol o el Puig de la Misericòrdia de Vinaròs o al jaciment de La serra de l'Espasa de Capçades (Oliver, 2004: 28). Poden tractar-se d'exvots amb una funcionalitat religiosa.

Departament 14

El departament 14 es localitza al SE del departament 17, sense un contacte directe, doncs entre els dos se situa el departament 12, encara no excavat perquè cal desmuntar les estructures romanes que es troben a sobre.

Del departament 14 només es conserva una franja a l'extrem NO d'uns 6 m² ja que la resta ha

estat tallat per la construcció d'un camí per l'est en època contemporània.

A la cantonada SO s'ha documentat un forn domèstic de planta semicircular, UE. 1045 (fig. 19). A les parets exteriors trobem lloses de rodeno col·locades en posició vertical recobertes de terra mentre que la base està feta amb atovons de 0,10 m d'amplària i diferents mesures de llargària (0,43, 0,62 i 0,77 m), travats amb terra de color groguenc. La boca del forn se situa a l'extrem est.

L'ASSENTAMENT TARDO-ROMÀ

Com ja es coneixia des de les excavacions dels anys 70 el poblat de Sant Josep s'ocupa durant l'època romana. Montserrat Brugal en la publicació d'una notícia sobre l'excavació de la campanya de 1975 – 1976 ja fa referència a l'existència d'una vil·la romana que data al s. IV (Brugal, 1975: 162), gràcies al conjunt de monedes documentades

Posteriorment Manuel Rosas en l'estudi dels materials diferencia dues fases, una breu ocupació relacionada amb la crisi del s.III i una segona fase entre els segles IV i V (Rosas, 1984: 272).

Una mostra del material ceràmic d'aquestes fases d'ocupació del poblat de Sant Josep el van estudiar Manuel Rosas i Ferran Arasa. En aquest estudi ressalten la presència de ceràmiques fines com peces de *Terra Sigillata* Hispànica Tardana, amb peces de a forma 37 llisa i decorada, altres de *Terra Sigillata* Clara D, amb formes Lamboglia 54 – Hayes 61 A i Lamboglia 57, *Terra Sigillata* Lucente, amb la forma Lamboglia 1/3 i *Terra Sigillata* grisa i taronja, amb les formes Rigor 18 i 15t.

Aquests autors arriben a la conclusió que el conjunt estudiat proporciona una cronologia entre els segles IV i V, amb un percentatge superior de peces del s.V, com les formes de TSC D, TSH i TS grisa i taronja estampades (Arasa, Rosas, 1992: 450).

En la campanya del 2016 es van documentar una sèrie d'estructures relacionades amb materials tardo-romans, com una fase de reforç d'un tram de la muralla nord, UC. 2063 i una sèrie de reformes en aquesta zona.

Durant la campanya del 2019, en excavar en extensió hem observat l'existència d'un nivell tardo-romà sobre el nivell ibèric. Les estructures tardo-romanes canvien per complet l'urbanisme ibèric, encara que aprofiten algunes estructures preexistents. Per anivellar els espais es tallen els nivells ibèrics, en molts casos de forma escalonada per adaptar les diferents estructures. Per la qual cosa en algunes zones es rebaixa i es treuen totes les restes ibèriques i en altres s'assenten les estructures sobre aquests nivells.

Figura 20. Forn UC. 2025.

Figura 21. Ceràmica de la fase tardo-romana.

S'ha documentat el departament 18, construït sobre el departament 17 que queda seccionat transversalment. Aquest departament presenta una planta rectangular i està delimitat per murs de maçoneria. Ocupa una extensió de 13,3 m² i una orientació ENE–OSO. El pis és de terra xafada i trobem a l'extrem ENE unes estructures de basament, possiblement per col·locar peces ceràmiques de grans dimensions. En una primera fase constructiva trobem un accés en el mur NNO que posteriorment es tanca.

A l'interior del departament s'han trobat gran quantitat de fragments ceràmics. La major part del repertori correspon a peces d'emmagatzematge com *dolia* i àmfores, així com molts fragments metàl·lics que relacionem amb la fase d'ús forn (UE. 2125).

L'espai situat al nord d'aquest departament seria un espai obert delimitat per el mur de la muralla ibèrica (UC. 2059), on trobem un forn metàl·lúrgic. Aquest forn (UE. 2125) és un orifici de planta semicircular, excavat en el mur de tancament NE del departament 17 i aprofita part de les pedres del mur per a la base (figura 20).

A l'interior i dispersa cap a l'exterior s'ha documentat la unitat UE. 1088, composta per terra negra amb gran quantitat de metalls, sobretot claus de ferro de diferents dimensions, però també apareixen fragments de peces de bronze com sítules o làmines de plom, destaquem la troballa d'una sítula de ferro de 22 cm de llargària, 18 d'amplària i 13 de gruix A més a més d'escòries.

Respecte als materials cal tindre en compte que encara ens trobem en procés de neteja i estudi. Destaquem un fragment d'un bol carenat. Aquest bol és de cocció reductora amb decoració estampada NI. 315 (UE. 1022). Els motius decoratius estan formats per una sèrie d'arcs dibuixats amb una doble línia de punts sota els quals es representa una figura

constituïda per un cercle a la part superior i un rectangle vertical dibuixat amb línies contínues i envoltat per una línia de punts (fig. 21.1).

Pot correspondre a un bol de la forma D.S.P. Gris Rigoir 18, amb una cronologia entre el 370 i el 500 (Raynaud, 1993: 414). Aquesta forma apareix en contextos del s. V, com l'abocador de la plaça Major de Sant Martí d'Empúries amb una cronologia del primer quart del s. V (González, 2007: 216). O al farcit del pou (UE. 1523) de la Vila de Darró de Vilanova i la Geltrú amb una cronologia del segon quart del s. V (López, 1993: 361).

Un altre fragment característic d'aquestes produccions tardanes documentat en aquests estrats és la NI. 1274 (fig. 21.2), es tracta d'un plat pla, de cocció oxidant amb engalba de coloració ataronjada sobre la superfície interior i decoració estampada amb motius vegetals estilitzats distribuïts en una banda concèntrica separada per línies paral·leles, com d'una flor estilitzada separada per una sèrie d'espigues. Aquesta fragment pot correspondre a una producció de Terra Sigillata Africana D. En altres fragments trobem altres motius com palmetes o quadrats reticulats. Aquests motius vegetals i geomètrics es relacionen amb les produccions de Terra Sigillata Africana D.

CONCLUSIONS

Després de l'anàlisi de les restes conservades *in situ* durant les campanyes d'excavació arqueològica del poblat de Sant Josep i la recopilació de les dades obtingudes en les campanyes antigues, observem l'existència d'un poblat ibèric emmurallat que pot haver estat ocupat des de l'ibèric antic, amb una màxima extensió durant l'ibèric ple.

Pel que fa al moment d'abandonament, tenint en compte que encara estem en procés d'estudi dels materials, pensem que l'àrea situada al nord del

recinte emmurallat s'abandona durant el s. III ANE, degut a la destrucció ocasionada per un incendi. Però l'existència de materials més tardans, com una moneda de bronze de la seca d'Arse, datada a mitjans del s. II ANE, ens indica la continuació de l'ocupació fins aquest segle.

Aquest poblat, de reduïdes dimensions podria estar vinculat a l'*oppidum* de La Punta d'Orlell, també al terme de la Vall d'Uixó, situat a 5,4 km de distància al ESE de Sant Josep. Per altra banda cal tindre en compte la proximitat a un altre punt de referència de la cultura ibèrica, com és la ciutat d'Arse (Sagunt) que es troba a 16,5 km al SSO del poblat.

La zona nord, després d'aquest abandonament, no es torna a ocupar fins època tardo-romana, moment en que es reestructura urbanísticament l'espai. Documentant-se una sèrie d'obres com el reforç del tram SE de la muralla de tancament nord. Per alçar aquest mur de reforç es tallen els nivells ibèrics.

Com a conseqüència d'aquestes modificacions canviarà la fisonomia de l'espai, quedant ara separat en dues terrasses. En la terrassa inferior, situada a l'est trobem una sèrie de murs, molt arrasats en època contemporània, que podrien delimitar un departament i un espai de circulació, mentre que a la terrassa superior es construeix un magatzem i un forn metal·lúrgic.

En aquestes estructures també observem l'existència de diferents fases constructives i reformes que poden suposar un període d'ocupació bastant llarg.

A la zona costanera de la Plana Baixa trobem molts assentaments baix imperials, com La Torrassa (Betxi), El Calamó (Borriana), La muntanya de Santa Barbara (la Vilavella), L'Alcúdia i Benicató (Nules), La Vil·la d'Uixó (la Vall d'Uixó), El Castellar (Xilxes), El Pla (La Llosa) o La muntanyeta dels Estanys (Almenara). Segons Ferran Arasa durant el s.V es produiria un canvi de patró en els assentaments, on probablement continuen algunes d'aquestes vil·les del pla, i són reocupats diversos *oppida* ibèrics situats en altura com Sant Josep, el Castellar o més al nord Montnegre (Borriol) (Arasa, 1997: 1146).

Aquest autor considera que aquest fenomen es deu a una situació d'inseguretat provocada per les importants convulsions socials de la primera meitat del s.V, amb el moment àlgid de les incursions dels Vàndals per la Tarraconense (Arasa, 1997: 1146).

Arasa apunta que l'assentament més representatiu d'aquest moment és Sant Josep, amb unes característiques semblants a La Torre del Malpaso (Castellnovo, Alt Palància) que es troba a 20 km al NO de Sant Josep.

L'estudi dels materials extrets a les campanyes dels anys 70 així com la continuació dels treballs arqueològics ens permetrà anar definint la cronologia, la funcionalitat del jaciment de Sant Josep, així com les relacions amb el territori.

BIBLIOGRAFIA

- ARASA i GIL F. et ROSAS i ARTOLA, M. (1992): "Les ceràmiques fines tardorromanes del jaciment de Sant Josep (La Vall d'Uixó, Castelló)". *Actes de la III Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica* (Maó, 1988): 211–215. Simposi Numismàtic de Barcelona.
- ARASA i GIL, F. (1997): "Les comarques septentrionals del litoral valencià entre els segles IV i VI". *Annals d l'Institut d'Estudis Gironins*, 37: 1145-1159. Girona.
- ARASA i GIL, F. (2001): "La romanització de les comarques septentrionals del litoral valencià. Poblament Ibèric i importacions itàliques en els segles II-I a.C.". *Serie de trabajos varios*, Núm. 100. Servicio de Investigación Prehistórica del Museo de Prehistoria de València. València.
- BONET ROSADO, H. (1995): "El tossal de Sant Miquel de Llíria. La antigua Edeta y su territorio". Servicio de Investigación Prehistórica. Centre Cultural la Beneficència. Diputació de València.
- BONET ROSADO, H. et MATA PARREÑO, C. (1997): "La ceràmica ibèrica del s. V a.C. en la Edetania". *Recerques del Museu d'Alcoi*, 6: 31-47. Museu d'Alcoi Camil Visedo Moltó. Alcoi.
- BONET ROSADO, H. Et VIVES-FERRÁNDIZ SÁNCHEZ, J.V. (2011): "La Bastida de les Alcusces. 1928-2010". Museu de Prehistòria de València. Diputació de València.
- BRUGAL, FELIU, M. (1975): "Excavaciones en el poblado de San José (Vall de Uxó)". *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses*, 2: 161–162. SIAP. Diputació de Castelló.
- CABANES PELLICER, S., HERNÁNDEZ GARCÍA, F.J. et VIZCAÍNO LEÓN, D. (2010): "El poblado fortificado de La Lloma Comuna". *La Lloma Comuna (Castellfort, Castellón). Un poblado fortificado de la Edad del Hierro*: 21-37. Renomar S.A. y EIN Mediterráneo S.L. València.
- FLORES UREÑA, E. (1994): "Nova estampilla ibèrica sobre àmfora greco-itàlica". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 16: 273–279. SIAP. Diputació de Castelló.
- FUENTES ALBERA, M. M. (2018): "Ceràmica Ibèrica con decoración compleja del Bajo Aragón (ss. III-I a.C.) Caracterización de estilos y gru-

- pos decorativos". *Serie de Trabajos Varios* Núm. 121. Servicio de Investigación Prehistórica del Museo de Prehistoria de València. València.
- GARCÍA FUERTES, J.M. (1997): "Cerámicas Protoibéricas e Ibérico –Antiguas en la punta d'Orley (La Vall d'Uixó, Castellón): aproximación a la identificación del Horizonte Protoibérico Antiguo en la Plana Baixa". *Recerques del Museu d'Alcoi*, 6: 21-30. Museu d'Alcoi Camil Visedo Moltó. Alcoi.
- GARCÍA GARCÍA, H. (1929, reeditat 1982): "Notas para la Historia de Vall de Uxó". Ajuntament de La Vall d'Uixó.
- GONZÁLEZ LÓPEZ, M. A. (2007): "Vajillas de importación no africanas en el noreste peninsular (s. V – VII). Distribución y tipocronología." *Archivo Español de Arqueología*, Vol. 80: 207–238. Madrid.
- GUSI JENER, F. et OLÀRIA PUYOLES, C. (1979): "El yacimiento prehistórico de Can Ballester (Vall d'Uixó, Castellón)". *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses*, 6: 39–95. SIAP. Diputació de Castelló.
- JUNYENT, E., OLÀRIA, C., GUSI, F., ROMÁN, I et SESER, R. (1982-1983): "El Abric de les Cinc (Almenara, Castellón). 2ª Campaña de excavación 1977". *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses*, 9: 9–55. SIAP. Diputació de Castelló.
- LÓPEZ MULLOR, A. (1993): "Un conjunto cerámico cerrado, del siglo V d.C., hallado en Darró, Vilanova i la Geltrú, Barcelona". *Espacio, Tiempo y Forma, Serie I, Prehistoria y arqueología*, T. 6: 343–364. Madrid.
- LÓPEZ VILLAR, J. (2006): "Les basíliques paleocristianes del suburbi occidental de Tarraco. El temple septentrional i el complex martirial de Sant Fructuós". *Sèrie Documenta 4. Institut Català d'Arqueologia Clàssica*, Vol. 1. Tarragona.
- MACHAUSE LÓPEZ, S. (2017): "Las cuevas como espacios rituales en época ibérica. Los casos de Kelin, Edeta y Arse". *Tesis doctoral*. Departament de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga. Universitat de València.
- MARTOS CARBONELL, D. (2013): "Estudi tipològic de les muralles al jaciment iber de la Carència. Hipòtesi de muralles de tàpia amb reforçament de pedra". *Serie de trabajos varios*, Núm. 16: 143-152. Servicio de Investigación Prehistórica del Museo de Prehistoria de València. Diputació de València.
- MATA PARREÑO, C. et BONET ROSADO, H. (1992): "Cerámica Ibérica: ensayo de tipología". *Serie de trabajos varios*, Núm. 89: 117-173. Servicio de Investigación Prehistórica del Museo de Prehistoria de València. Diputació de València.
- MELCHOR MONTSERRAT, J. M., BENEDITO i NUEZ, J. et GUSI i JENER, F. (2000): "Nuevas aportaciones a la iconografía ibérica". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 21: 189–194. SIAP. Diputació de Castelló.
- OLIVER FOIX, A. (1997): "La cerámica ibérica de Castellón durante el Ibérico Antiguo y Pleno". *Recerques del Museu d'Alcoi*, 6: 6-11. Museu d'Alcoi Camil Visedo Moltó. Alcoi.
- OLIVER FOIX, A. (2010): "Cova dels Orgues, la Vall d'Uixó (Castellón). Un nuevo asentamiento ibérico en cueva". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 28: 191–205. SIAP. Diputació de Castelló.
- OLIVER FOIX, A. et GÓMEZ BELLARD, F. (1989): "Nuevos enterramientos infantiles ibéricos de inhumación". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 14: 56-61. SIAP. Diputació de Castelló.
- OLIVER FOIX, A. (2004): "Sobre un tipo de figura ibérica antropomorfa de Sant Josep, La Vall d'Uixó". *Orley*, 1: 27-34. Associació Arqueològica de la Vall d'Uixó. La Vall d'Uixó.
- OLIVER FOIX, A. (2007): "Una cotícula en el yacimiento de Sant Josep de la Vall d'Uixó". *Orley*, 4: 45-54. Associació Arqueològica de la Vall d'Uixó. La Vall d'Uixó.
- RAYNAUD, C. (1993): "Céramique africaine Claire D". *Lattara* 6: 190-197. Lattes.
- RAYNAUD, C. (1993): "Céramique Estampée grise et orangée dite dérivée de sigillée paléochrétienne". *Lattara* 6: 410-418. Lattes.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P.P. (1978): "Los hallazgos numismáticos de la excavación de Sant Josep, Vall d'Uixó". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 5: 391–394. SIAP. Diputació de Castelló.
- ROSAS i ARTOLA, M. (1980): "El mobiliari metàl·lic del poblat ibero-romà de Sant Josep (La Vall d'Uixó, Castelló)". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 7: 197-218. SIAP. Diputació de Castelló.
- ROSAS i ARTOLA, M. (1981): "El poblat ibero-romà de Sant Josep (Vall d'Uixó). Aportació a la historia de la Plana durant l'Edat Antiga". *Butlletí de l'Associació Arqueològica Llansol de Romaní*, 2: 15–16. Castelló de la Plana.
- ROSAS i ARTOLA, M. (1982): "El poblat ibero-romà de Sant Josep (La Vall d'Uixó)". *Tesis de Licenciatura*. Universitat de Barcelona, Facultat Geografia e Historia, Barcelona.

- ROSAS i ARTOLA, M. (1984): "El poblat ibero-romà de Sant Josep (la Vall d'Uixó)". *Fonaments. Prehistòria i Món Antic als Països Catalans*, 4: 247-277. Curial. Barcelona.
- ROSAS i ARTOLA, M. (1991): "La muralla del poblat de Sant Josep (La Vall d'Uixó, Castelló)". *Actes del Simposi Internacional d'Arqueologia Ibèrica. Fortificacions: La problemàtica de l'Ibèric ple (segles IV - III a.C.)* (Manresa, 1991): 315-319. Centre d'Estudis del Bages-Societat catalana d'Arqueologia. Manresa.
- ROSAS i ARTOLA, M. (1993): "Els vidres romans del poblat de Sant Josep (La Vall d'Uixó)". *Homenatge a Miquel Tarradell. Estudis Universitaris Catalans*, 29 (Barcelona, 1993): 807-814. Curial Edicions Catalanes. Barcelona.
- ROSAS i ARTOLA, M. (1995): "Ceràmiques gregues i campanianes del poblat de Sant Josep (la Vall d'Uixó, Castelló)". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 16: 157-172. SIAP. Diputació de Castelló.
- ROSAS i ARTOLA, M. (1996-1997): "Algunes àmfores africanes i hispàniques del moment tardo-romà del poblat de Sant Josep (La Vall d'Uixó, Castelló)". *Actes del Congrés d'homenatge al Dr. Pere de Palol. Annals de l'Institut d'Estudis Gironins. "Hispania i Roma. D'August a Carlemany* (Girona, 1995): 1161 - 1168. Institut d'Estudis Gironins, Girona.
- ROVIRA GOMAR, M.L., MARTÍNEZ MARTÍNEZ, M.T., GÓMEZ ROS, J. et RIVAS HUESCA, L., FALCÓ FUENTES, V. Et PALOMAR MACIÁN, V. (1989): "La villa romana de Uxó (Vall d'Uixó, Castelló): Noticia preliminar". *Actas del XIX Congreso Arqueológico Nacional* (Castellón, 1987), Vol. 1: 757-768. Universidad de Zaragoza.
- VICENT CAVALLER, J. (1980): "Conjunt monetari tardo-romà procedent del jaciment de Sant Josep (La Vall d'Uixó)". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 7: 299-306. SIAP. Diputació de Castelló.
- VICIACH i SAFONT, A. et ROVIRA GOMAR, M.L. (2018): "Intervenció de conservació-restauració d'un tram de muralla i dues torres del poblat de Sant Josep, La Vall d'Uixó". *Actes de les Jornades d'Arqueologia de la Comunitat Valenciana. 2013-2015*: 75-84. Direcció General de Cultura i Patrimoni. Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport. Generalitat Valenciana.